

М. В. Петченко, Т. А. Литовченко

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇНИ ЯК ПРЕДМЕТ ДИСКУСІЙ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Метою роботи є дослідження змісту конкурентоспроможності країни у сучасній науці та виявлення напрямів його трансформації під впливом COVID-19. Для реалізації поставленої мети використано методи структурно-логічного аналізу, синтезу, узагальнення. Результатом наукового дослідження є встановлення сучасних аспектів у сприйнятті конкурентоспроможності країни під впливом пандемії COVID-19: економічна стійкість, співпраця та соціальний добробут. Наукова новизна дослідження полягає у вдосконаленні системи рушіїв конкурентоспроможності країни: підвищення рівня освіти, професійного навчання; сприяння науковим розробкам та дослідженням, інноваційній діяльності; потужна система охорони здоров'я; зростання частки високотехнологічної продукції у внутрішньому виробництві та в експорті; диверсифікація промислового виробництва; розвиток міжнародної співпраці, кооперації та інтеграції; досягнення фінансової стійкості країни до потрясінь та шоків. Практична значимість дослідження визначається подальшою розробкою відповідних заходів державної політики, які здатні вплинути на досягнення конкурентоспроможності України під впливом пандемії COVID-19.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновації, освіта, охорона здоров'я, COVID-19, стійкість.

Актуальність проблеми (постановка проблеми). Пандемія COVID-19 у 2020 р. стала шоком для всіх країн, і жодна економіка не уникнула втрат як людських життів, так і зниження макроекономічного потенціалу. Характерним стало нарощування рівня державного боргу, збільшення нерівності за доходами, тоді як податкові бази знижувалися через пригнічення ділової активності. Проблеми, які викрилися під час пандемії, обґрунтували зміну підходу до визначення конкурентоспроможності країн, їх пріоритетів для забезпечення стійкості до майбутніх потрясінь. Переосмислення потребує як підхід до державного управління та регулювання, так і до встановлення міжнародної співпраці. В цьому сенсі Всесвітнім економічним форумом акцентується увага на створенні «ринків завтрашнього дня», особливо у сферах, які потребують співпраці державного та приватного секторів, відкритості торгівлі та міжнародного руху людей, який значно зупинився через пандемію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкуренція, як явище, є важливою передумовою ефективності розвитку національної економіки в умовах глобалізації. Теоретичні та практичні аспекти конкурентоспроможності країн досліджують К. Aiginger, А. Anastasiadis, G. Economakis, J. Fagerberg, М. Markaki, М. Porter, Т. Szentes, А. Trigg, Я. Базилук, О. Вертелева, Б. Кваснюк, М. Кизим, Є. Крячко, І. Севрук, Н. Скрипник, Е. Хайрутдінов. В економічній науці конкуренція довгий час розглядалася, переважно, в мікроекономічному аспекті, а саме – як конкуренція між підприємствами. Так, М. Портер [1] взагалі заперечував доцільність застосування поняття конкурентоспроможної країни, як терміна що має велике значення для економічної науки. З точки зору відомого економіста, єдине значуще поняття конкурентоспроможності на національному рівні - це національна продуктивність з акцентуванням не на економіці в цілому, а на конкретних галузях та галузевих сегментах [1]. Однак на сьогодні процес глобалізації значно впливає на формування мережі транснаціональних компаній, що виводить конкурентоспроможність підприємств за межі мікроекономічного аспекту і потребує оцінки в міжнародному контексті, отже, сильно залежить від макроекономічного середовища та державної політики окремої країни, її інституційних факторів. Крім того, розвиток країн також визначається іноземними компаніями, а не тільки вітчизняними.

Домінуючими у сучасній науці критеріями, що визначають рівень конкурентоспроможності національних економік, є інновації та структура експорту. Так, у праці [10] пропонується оцінювати конкурентоспроможність за якістю економічної структури (структура виробництва та структура експорту) та за потенціалом, який складається з факторів, що дозволяють компаніям підвищувати результати і адаптуватися до нових умов, сприяючи тим самим структурним змінам. Серед складових такого потенціалу автори [10] виокремлюють: спроможність країн до інновацій, систему освіти

(структурні зміни суттєво залежать від сприятливості економічного середовища до інновацій та від рівня освіти населення країни), соціальний добробут, екологічні стремління споживачів та компаній, інститути, які у довгостроковій перспективі визначають здатність економіки адаптуватися до мінливого середовища. Вітчизняні дослідники також відзначають, що «...великий обсяг ВВП країни ще не свідчить про конкурентоспроможність виробленої нею продукції на зовнішніх ринках. У свою чергу, значення експорту є досить важливим чинником: високий рівень експорту показує, що вироблені товари та послуги є конкурентоспроможними, а економіка відкритою та інтегрованою в глобальні процеси» [4, с. 43]. Останніми роками доведено, що більш розвинені (а й, відповідно, більш конкурентоспроможні) країни здебільшого виробляють та експортують товари з більш високим технологічним рівнем порівняно з товарами, що виробляються у менш розвинених країнах [11, 12]. Така різниця у структурі виробництва та його експорті відображається в різній еластичності попиту на доходи, тобто на експорт економіки порівняно з її імпортом [13]. Відповідно, структура експорту має полягати у площині переважання високотехнологічних, інноваційних продуктів, ефективного використання та розповсюдження технологій між секторами.

Позитивно оцінюючи напрацювання вчених і експертів в сфері забезпечення конкурентоспроможності країн, зауважимо, що актуальним на сьогодні є висвітлення питань її трансформації під впливом пандемії COVID-19.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження змісту конкурентоспроможності країни у сучасній науці та виявлення напрямів його трансформації під впливом COVID-19.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасна наука виокремлює конкурентоспроможність на рівні:

- товарів та послуг;
- підприємств;
- галузей та секторів економіки;
- територіальних одиниць, регіонів всередині країни;
- національної економіки в цілому;
- транснаціональних регіонів, тобто інтеграційних союзів.

Звертаючись до конкурентоспроможності країни в контексті дослідження, відзначається, що вона пов'язана з концепцією економічного розвитку, з одного боку, та концепцією конкурентоспроможності підприємств країн (фокус на сприятливі умови, які впливають на функціонування, ефективність та прибутковість підприємств, що належать до тієї чи іншої країни) [2]. Науковці надають різне тлумачення конкурентоспроможності країни (або національної конкурентоспроможності, конкурентоспроможності національної економіки). Вони наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Тлумачення конкурентоспроможності країни сучасними науковцями

Автор, джерело	Тлумачення
1	2
Т. Szentes [2]	Розмежовує поняття: конкурентоспроможність країн у світовій економіці – можливості вдосконалити процес економічного розвитку та соціально-економічної інтеграції в світовій економіці; конкурентоспроможність країн на світовому ринку – конкурентоспроможні товари, послуги та фактори виробництва, що експортуються підприємствами країни, сприятливі умови, що впливають на їх роботу та ефективність.
І. Fagerberg [3]	Конкурентоспроможність національної економіки – здатність країни реалізовувати цілі державної економічної політики, особливо щодо зростання доходів та зайнятості, не натрапляючи на труднощі з платіжним балансом
О. Вертелева [4]	Конкурентоспроможність країни – здатність займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку за наявності економічного потенціалу, який забезпечує динамічне зростання на інноваційних засадах. При цьому необхідними передумовами є розвинена система ринкових інститутів, здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури, що дає змогу максимально забезпечити реалізацію національних інтересів.

Закінчення таблиці 1

1	2
Б. Кваснюк [5]	Конкурентоспроможність країни є сукупністю притаманних конкретній національній економіці факторів, здатних забезпечити пропозицію товарів і послуг, виготовлених за умов застосування новітніх технологій, вільного і справедливого ринку та зростаючих доходів населення, що є прийнятним для міжнародної торгівлі за співвідношенням ціна – якість.
Я. Базилюк [6]	Конкурентоспроможність національної економіки – економічна категорія, що характеризує стан суспільних відносин у державі щодо забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів.
М. Кизим, Є. Крячко [7]	Конкурентоспроможність національної економіки є атрибутом господарської системи, що базується на світовому розподілі праці та міжнародному товарному обміні, ... розвивається у внутрішньому середовищі країни в результаті в результаті конкурентного змагання, ... відповідальність за рівень конкурентоспроможності національної економіки несе держава, якій належить провідна роль у визначенні важелів економічної політики, дотриманні зобов'язань перед світовими організаціями та країнами партнерами в застосуванні корегувальних механізмів, здатних нейтралізувати негативні фактори внутрішнього та зовнішнього походження і не допустити погіршення соціально-економічних параметрів розвитку країни.
Н. Скрипник, Е. Хайрутдінов [8]	Конкурентоспроможність – здатність соціально-економічної системи реалізувати ресурсний, технологічний, інноваційний, соціалізаційний потенціали для задоволення потреб сучасного економічного розвитку суспільства відповідно до умов глобалізованого світу.
І. Севрук, А. Тропиніна [9]	Конкурентоспроможність національної економіки – комплексна категорія, яка передбачає здатність країни конкурувати з іншими за допомогою ефективного використання наявних ресурсів і постійного стимулювання науково-технічного прогресу і впровадження його досягнень для встановлення або підтримки стійких позицій на світовій арені і забезпечення національного суверенітету у поєднанні з сукупною економічною безпекою країни.

Отже, за результатами опрацювання підходів до тлумачення вченими конкурентоспроможності країни можна констатувати, що її атрибутами є:

- високі макроекономічні показники;
- інноваційність та активний розвиток науково-технічного прогресу у країні;
- ефективне використання наявних у країні ресурсів;
- здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури.

Вищезазначене підкреслює структурний зв'язок міжнародної конкурентоспроможності з економічним розвитком. Виходячи з цього зв'язку, можна припустити, що конкурентоспроможність національної економіки залежить від тих самих структурних факторів, від яких залежить і її економічний розвиток. Звертаючись до розуміння конкурентоспроможності країни з наведеного погляду, доцільно використовувати поняття «конкурентоспроможність національної економіки», адже переважним є орієнтація на суто економічні фактори, або на неекономічні з економічної точки зору.

Структура експорту має важливі наслідки для зростання та розвитку, тоді як безпосередньо індустріалізація залишається рушієм конкурентоспроможності. Велика частка в експорті високотехнологічних промислових продуктів є ознакою ефективного шляху розвитку. Цю думку підтримують дослідники у праці [14], де вказується на важливість технологій у визначенні рівня конкурентоспроможності країн та виявляється, що більш розвинені країни, крім того, спеціалізуються на виробництві більш різноманітних і цінніших продуктів за допомогою більш

складних технологій в порівнянні з менш розвиненими країнами. Тому диверсифікація виробництва є також ключовим фактором економічного розвитку: менш розвинені країни, як правило, пов'язані з виробництвом та експортом вузького асортименту продукції та концентрацією своєї діяльності у послугах з низькою продуктивністю, тоді як розвинені країни виробляють та експортують різноманітний асортимент виробничої продукції та сучасних послуг, оскільки вони зайняті широким спектром економічної діяльності. Більше того, процес розвитку виражається не лише як перерозподіл ресурсів з первинних у промислові сектори, а й як процес диверсифікації та розширення кола видів діяльності у переробному виробництві. Галузі переробної промисловості забезпечують економіку, здатну збільшити диверсифікацію продукції більшою мірою, порівняно з добувною галуззю, сільським господарством та сферами послуг.

У роботі [2] вказується, що економічна конкуренція країн – це широкий термін, значення якого включає конкуренцію шляхом присутності можливостей, які відкриває технологічний рівень виробництв, гнучке пристосування до змін у міжнародному середовищі, провідне становище у світовій економіці або досягнення рівня розвинених країн. У зв'язку з цим автор виокремлює:

- конкуренцію у розвитку галузей у національній економіці;
- конкуренцію за зовнішні ресурси розвитку, яка проявляється в іноземних прямих інвестиціях (ПІІ), іноземних позиках, припливу висококваліфікованої робочої сили з-за кордону;
- конкуренцію в залученні притоку транснаціональних компаній в межах національної економіки [2].

Погоджуючись із першим напрямом, вважаємо, що останні два є не тільки передумовами, а й певними наслідками конкурентної позиції країни: чим потужніша країна, тим більший обсяг ПІІ та транснаціональних компаній буде залучено.

Проте найбільші трансформації у підході до сприйняття конкурентоспроможності країн відбулися, на нашу думку, у 2020 р. під час пандемії COVID-19 та економічної кризи, пов'язаної з нею. Якщо до цього часу Всесвітній економічний форум розумів конкурентоспроможність як здатність країни досягти постійно високих темпів зростання ВВП на душу населення, у спеціальному виданні 2020 р. [15] фундаментально розглядається, як економіки країн повинні досягти відновлення для покращення людського розвитку та навколишнього середовища. У звіті Всесвітнього економічного форуму [15] відзначається, що спалах пандемії COVID-19 призвів не лише до глобальної кризи в галузі охорони здоров'я та глибокої економічної рецесії – глибшої, ніж спад під час фінансової кризи 2008–2009 рр., – але також створив середовище глибокої невизначеності щодо перспектив майбутнього. Хоча безпосереднім пріоритетом відзначено реагування на кризу в галузі охорони здоров'я, вказується й на унікальну можливість задуматися про основні рушії зростання та продуктивності праці, які деградували після фінансової кризи. Розробка нових стандартів форуму та стимулювання масштабованих спільних дій відбувається у чотирьох глибоко взаємопов'язаних сферах:

- економічне зростання, відродження та трансформація;
- зайнятість, заробітна плата та створення робочих місць;
- освіта, навички та навчання;
- диверсифікація, інтеграція та соціальна справедливість [15].

Тобто наголос змістився з показників продуктивності у бік економічної стійкості, міжнародної співпраці та соціального добробуту.

Обговорення результатів. У результаті проведених досліджень сформовано детермінанти конкурентоспроможності країн:

конкурентоспроможність країни полягає у прагненні залишатися в розвиненому центрі світової економіки або наздогнати більш розвинені країни, тобто підтримувати або покращити свою позицію у світовій економіці;

конкурентоспроможність країни традиційно обумовлюється часткою на світових ринках невідновлюваних джерел енергетичних ресурсів, продукції, послуг та факторів виробництва;

конкурентоспроможність також проявляється у процесі розвитку країни в цілому, в тому числі у соціальних показниках, а не лише економічних – ВВП та експорті;

конкурентоспроможність країни характеризується здатністю до відновлення економіки, її стійкістю до потрясінь та шоків, що обумовлюється інноваційністю та високотехнологічністю,

диверсифікацією промислового виробництва, а вони, в свою чергу, – якістю державних інститутів, їх гнучкістю, освітою, навичками та системою навчання населення, системою охорони здоров'я в країні, здатністю до міжнародної співпраці та інтеграції.

Враховуючи вищевикладене, робиться висновок, що рівень конкурентоспроможності країни в сучасних умовах можна досягти такими рушіями:

- підвищення рівня освіти, професійного навчання;
- сприяння науковим розробкам та дослідженням, інноваційній діяльності;
- потужна система охорони здоров'я;
- зростання частки високотехнологічної продукції у внутрішньому виробництві та в експорті;
- диверсифікація промислового виробництва;
- розвиток міжнародної співпраці, кооперації та інтеграції;
- досягнення фінансової стійкості країни до потрясінь та шоків.

Висновки. В результаті досліджень встановлено, що у сприйнятті конкурентоспроможності країни під впливом пандемії COVID-19 наголос змістився з показників продуктивності у бік економічної стійкості, співпраці та соціального добробуту. Сформовано детермінанти конкурентоспроможності країн: прагнення залишатися в розвиненому центрі світової економіки або наздогнати більш розвинені країни, тобто підтримувати або покращити свою позицію у світовій економіці; підвищення частки на світових ринках невідновлюваних джерел енергетичних ресурсів, продукції, послуг та факторів виробництва; акцент на соціальних показниках, а не лише економічних – ВВП та експорті; здатність до відновлення економіки, її стійкості до потрясінь та шоків, що обумовлюється інноваційністю та високотехнологічністю, диверсифікацією промислового виробництва, а вони, в свою чергу, – освітою, навичками та системою навчання населення, системою охорони здоров'я в країні, здатністю до міжнародної співпраці та інтеграції. Відповідно, рушіями конкурентоспроможності країни визначено: підвищення рівня освіти, професійного навчання; сприяння науковим розробкам та дослідженням, інноваційній діяльності; потужна система охорони здоров'я; зростання частки високотехнологічної продукції у внутрішньому виробництві та в експорті; диверсифікація промислового виробництва; розвиток міжнародної співпраці, кооперації та інтеграції; досягнення фінансової стійкості країни до потрясінь та шоків.

Список використаних джерел

1. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan, 1990.
2. Szentes T. Concept, measurement, and ideology of «national competitiveness». *Köz-gazdaság*. 2011. № 6 (4). P. 9–59.
3. Fagerberg J. International competitiveness. *The Economic Journal*. 1988. № 98 (391). P. 355–374.
4. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 3. С. 33–48.
5. Кваснюк Б. Є., Кіреєв С. І., Болховітінова О. Ю. та ін. *Конкурентоспроможність української економіки / за ред. Б. Є. Кваснюка*. Київ: Ін-т екон. та прогноз., 2006. 96 с.
6. Базилюк Я. Б. *Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення*. Київ: НІСД, 2002. 132 с.
7. Кизим М. О., Крячко Є. М. *Формування державної цільової програми підвищення конкурентоспроможності регіонів України: монографія*. Харків: ІНЖЕК, 2010. 292 с.
8. Скрипник Н. Є., Хайрутдінов Е. О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність і сучасні підходи до тлумачення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 16 (4). С. 34–38.
9. Севрук І. М., Тропиніна А. С. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 20–28.
10. Aiginger K., Bärenthaler-Sieber S., Vogel J. Competitiveness under new perspectives. *Working Paper*. 2013. № 44.
11. Economakis G., Markaki M., Anastasiadis A. Structural analysis of the Greek economy. *Review of Radical Political Economics*. 2015. № 47. P. 424–445.
12. Economakis G., Markaki M., Androulakis G., Anastasiadis A. Imperialist exploitation and crisis of the Greek economy: A study. In: *Crisis, Movement, Strategy: The Greek Experience*. Brill, 2018. P. 40–66.
13. Trigg A. B. Thirlwall's Law and uneven development under Global Value Chains: A multi-country input–output approach. *Journal of Economic Structures*. 2020. № 9. P. 1–22.

14. Petralia S., Balland P.-A., Morrison A. Climbing the ladder of technological development. *Research Policy*. 2017. № 46. P. 956–969.
15. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

References

1. Porter, M. E. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*. Macmillan, London.
2. Szentés, T. (2011), "Concept, measurement, and ideology of "national competitiveness". *Köz-gazdaság*, No. 6 (4), pp. 9-59.
3. Fagerberg, J. (1988). International Competitiveness. *The Economic Journal*, 98(391), 355–374.
4. Vertelieva, O. (2016), "Factors of Ukraine's international competitiveness" ["Faktyory mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti Ukrainy"], *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, No. 3, pp. 33-48 [in Ukrainian].
5. Kvasniuk, B. Ie., Kirieiev, S. I., Bolkhovitinova, O. Iu. et al. (2006), *Competitiveness of the Ukrainian economy*. In: B. Ie. Kvasniuk (Ed.) [*Konkurentospromozhnist ukrainskoi ekonomiky; za red. B. Ie. Kvasniuka*]. In-t ekon. ta prohozuv., Kyiv, 96 p. [in Ukrainian].
6. Bazyliuk, Ya. B. (2002), *Competitiveness of the national economy: the essence and conditions of provision* [*Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: sutnist ta umovy zabezpechennia*]. NISD, Kyiv, 132 p. [in Ukrainian].
7. Kyzym, M. O., Kriachko, Ye. M. (2010), *Formation of the state target program of increase of competitiveness of regions of Ukraine: monograph* [*Formuvannia derzhavnoi tsilovoi prohramy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy: monohrafiia*]. INZhEK, Kharkiv, 292 p. [in Ukrainian].
8. Skrypnyk, N. Ye., Khairutdinov, E. O. (2016), "Competitiveness of the national economy: the essence and modern approaches to interpretation" ["Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: sutnist i suchasni pidkhody do tлумachennia"], *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia: Ekonomichni nauky*, Iss. 16 (4), pp. 34-38 [in Ukrainian].
9. Sevrjuk, I. M., Tropynina, A. S. (2019), "Competitiveness of the national economy in the context of globalization" ["Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii"], *Business Inform*, No.5, pp. 20-28 [in Ukrainian].
10. Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S., Vogel, J. (2013), "Competitiveness under new perspectives", *Working Paper*, No. 44.
11. Economakis, G., Markaki, M., Anastasiadis, A. (2015), "Structural analysis of the Greek economy", *Review of Radical Political Economics*, No. 47, pp. 424-445.
12. Economakis, G., Markaki, M., Androulakis, G., Anastasiadis, A. (2018), "Imperialist exploitation and crisis of the Greek economy: A study. In: *Crisis, Movement, Strategy: The Greek Experience*. Brill, pp. 40-66.
13. Trigg, A. B. (2020), "Thirlwall's Law and uneven development under Global Value Chains: A multi-country input–output approach", *Journal of Economic Structures*, No. 9, pp. 1-22.
14. Petralia, S., Balland, P.-A., Morrison, A. (2017), "Climbing the ladder of technological development", *Research Policy*, No. 46, pp. 956-969.
15. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery, available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

M. V. Petchenko, T. A. Lytovchenko

COUNTRY COMPETITIVENESS AS A SUBJECT OF DISCUSSION IN MODERN SCIENCE

The aim of the work is to study the content of the country's competitiveness in modern science and identify areas for its transformation under the influence of COVID-19. To achieve this goal, methods of structural and logical analysis, synthesis, generalization have been used. The result of the research is the establishment of modern aspects in the perception of the country's competitiveness under the influence of the COVID-19 pandemic: economic stability, cooperation and social welfare. The following determinants of countries' competitiveness have been formed: the desire to remain in the developed center of the world economy or to catch up with more developed countries, i.e. to maintain or improve their position in the world economy; increase of the share of non-renewable sources of energy resources, products, services and

factors of production in world markets; emphasis on social indicators, not only economic ones – GDP and exports; ability to recover the economy, its resilience to shocks, due to innovation and high technology, diversification of industrial production, and they, in turn, by education, skills and education system, health care system in the country, the ability to international cooperation and integration. The scientific novelty of the study is to improve the system of the following drivers of the country's competitiveness: rise in the level of education, vocational training; promotion of scientific development and research, innovation activities; powerful health care system; growth of the share of high-tech products in domestic production and exports; diversification of industrial production; development of international cooperation and integration; achievement of financial stability of the country to shocks. The practical significance of the study is determined by the further development of appropriate public policy measures that can affect the achievement of Ukraine's competitiveness under the influence of the COVID-19 pandemic.

Keywords: *competitiveness, innovation, education, health care, COVID-19, sustainability.*

Стаття надійшла до редакції 01.09.2021

DOI 10.24025/2306-4420.62.2021.241827

Петченко М. В., канд. екон. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

e-mail: klk.nauka@gmail.com

ORCID 0000-0003-1104-5717

Petchenko M. V., Ph. D. of Economics, Kharkiv National University of Internal Affairs

Литовченко Т. А., курсант, Харківський національний університет внутрішніх справ

e-mail: klk.nauka@gmail.com

Lytovchenko T. A., Cadet, Kharkiv National University of Internal Affairs